

MINISTERSTWO  
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

PODSEKRETARZ STANU  
*dr hab. prof. IH PAN Magdalena Gawin*

Warszawa, 19 listopada 2021 r.

DOZ-KiNK.070.15.2021.WJ-KP

**Wojewódzcy konserwatorzy zabytków  
wg rozdzielnika**

Szanowni Państwo,

zabytkowe parki, ogrody i inne formy zieleni komponowanej stanowią istotny element polskiego krajobrazu kulturowego, budujący jego tożsamość lokalną, podnoszący jakość przestrzeni otwartych i przeciwdziałający negatywnym zmianom klimatycznym. Zdając sobie sprawę z rosnącej potrzeby zazieleniania obszarów miast i wsi, należy mieć jednak na uwadze szczególne wymogi i podejście projektowe do zieleni zabytkowej. Cechą charakterystyczną zasobu parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni jest stosunkowo niska trwałość materiału. Zależy ona od elementów składowych, wśród których wiodącym zasobem jest roślinność. Warunkiem trwania w czasie zabytkowego terenu zieleni jest więc ciągłość sukcesji jego formy przestrzennej, materiałowej i substancji, z zachowaniem szacunku dla ewolucji i kolejnych nawarstwień historycznych, które na przestrzeni wieków kształtowały dzisiejszy krajobraz kulturowy Polski.

Profesor Longin Majdecki oceniał, że trwałość jednej generacji form roślinnych, tworzących układ przestrzenny ogrodu wynosi około 100 lat. W przypadku kwietników czy parterów trwałość ta może być znacznie niższa i liczona nie w latach, lecz w miesiącach. Dlatego warto zdawać sobie sprawę, że czas trwania parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni można wydłużać, tylko poprzez prowadzenie cyklicznych prac konserwatorskich i restauratorskich<sup>1</sup>.

Aktualnie przekazane standardy są także odpowiedzią na sygnalizowane przez środowiska konserwatorskie zapotrzebowanie dotyczące opracowania aktualnych standardów dokumentacji studialno-projektowej dla prac konserwatorskich, dotyczących zabytkowych parków, ogrodów oraz innych form komponowanej zieleni. Standardy takie w przeszłości powstawały<sup>2</sup>, przy czym miały one raczej charakter zaleceń i dobrych

---

<sup>1</sup> Długość ta oczywiście w zależności od warunków siedliskowych, procesów degradacyjnych i szybkości zmian może znacząco przyspieszyć, lub w sprzyjających warunkach ulec wydłużeniu do kilkuset lat w przypadku drzewostanu, w: L. Majdecki, *Ochrona i konserwacja zabytkowych założen ogrodowych*, Warszawa 1993, s. 16-17.

<sup>2</sup> W latach 40., 50. i 60 XX w. standardy prac konserwatorskich w ogrodach zabytkowych w teorii i praktyce opracowywał Gerard Ciołek (m. in. w *Ogrodach Polskich*, Warszawa 1954), jego dzieło kontynuowali Longin Majdecki (m.in. *Ochrona i konserwacja zabytkowych założen ogrodowych*, Warszawa 1993), Janusz Bogdanowski (m. in. *Polskie ogrody ozdobne. Historia i problemy rewaloryzacji*, Warszawa 2000) oraz autorzy szeregu opracowań roboczych, rozpowszechnianych w formie maszynopisów, wśród których do najważniejszych należało opracowanie wykonane na zlecenie Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu: Anna Mitkowska, Katarzyna Fabijanowska, Dorota Uruska-Suszek, Agata Zachariasz, Krzysztof Tor, *Model postępowania konserwatorskiego dla zdemastowanych założen ogrodowych przejmowanych przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa*, maszynopis w zasobie KOBIDZ, Warszawa, 1994. Inne rozpowszechniane w formie maszynopisów opracowania, wykonane na zlecenie Zarządu Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych i Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu to: *Ogólne zasady prowadzenia prac ogrodniczych przy wstępnym porządkowaniu i zabezpieczeniu zabytkowych założen ogrodowych*, *Instrukcja dla akcji społecznych przeprowadzających podstawowe prace pielęgnacyjne i konserwatorskie w zabytkowych parkach i ogrodach*, *Wytyczne do sporządzania uproszczonej dokumentacji projektowo-wykonawczej porządkowania i zabezpieczenia zabytkowych założen ogrodowych*, *Wytyczne do sporządzania uproszczonej dokumentacji zabezpieczenia i leczenia drzew w zabytkowych założeniach ogrodowych*, *Instrukcja dotycząca podstawowych składników dokumentacji powykonawczej terenowych prac Zarządu*. Instrukcje te dotyczyły codziennej praktyki konserwatorskiej, głównie prac ogrodniczych, ukierunkowanych na uporządkowanie i zabezpieczenie terenu w niewielkich parkach dworskich, pozostających w zarządzie Państwowych Gospodarstw Rolnych. W ostatnich latach powstało opracowanie *Wytyczne dotyczące standaryzacji działań konserwatorskich w odniesieniu do zabytków zieleni na potrzeby realizacji*

praktyk, niż procedur, wynikających z obowiązujących regulacji prawnych. Wskazywały one na potrzebę wykonania wieloetapowej dokumentacji studialno-projektowej, której podstawowymi składowymi miały być: inwentaryzacja zasadniczych elementów obiektu/obszaru, badania i analizy, zakończone wnioskami oraz opracowania projektowe. Ideowo standardy te były zgodne z postanowieniami podstawowych dokumentów doktrynalnych, właściwych dla zabytkowych terenów zieleni, w tym w szczególności Karty Weneckiej<sup>3</sup> i Karty Florenckiej<sup>4</sup> oraz przepisów wynikających z odrębnych aktów prawnych (patrz aneks 1-3).

Pragnę jednocześnie zwrócić uwagę, że zabytkowe formy zieleni zawsze miały ogromne znaczenie w prowadzonej polityce konserwatorskiej Generalnego Konserwatora Zabytków. Wiążące dla wcz. pozostają zalecenia wydane w latach 2018-2020<sup>5</sup>.

Z tego względu, zgodnie z art. 90 ust. 3 ustawy w z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.), który stanowi, że w ramach koordynowania działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków, Generalny Konserwator Zabytków może ustalać ogólne kierunki ich działania, wydawać instrukcje i wytyczne określające sposób ich postępowania oraz oczekiwać od nich sprawozdań z działalności, przekazując standardy postępowania konserwatorskiego, w poniższym zakresie:

1. Zalecenia do opracowania dokumentacji studialnej w związku z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi i robotami budowlanymi prowadzonymi w zabytkowych parkach, ogrodach oraz w innych formach zaprojektowanej zieleni.
2. Zalecenia do wykonywania projektu koncepcyjnego konserwacji i/lub restauracji dla parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków.
3. Zalecenia do opracowania projektu budowlanego robót budowlanych wymagających uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę, oraz projektów wykonawczych w procesie konserwacji i restauracji parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków.
4. Zalecenia do opracowania projektu wykonawczego z zakresu zieleni w procesie konserwacji i restauracji parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków.

---

*Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017*, autorstwa: Zbigniew Myczkowski (kierownik zespołu), Dorota Sikora, Renata Stachańczyk, Katarzyna Szpanowska, Monika Trzoch, Agata Zachariasz.

<sup>3</sup> Karta Wenecka (*Venice Charter*), uchwalona w Wenecji w 1964 r., w trakcie II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków [za:] *Vademecum Konserwatora Zabytków*, Biuletyn ICOMOS, Warszawa 2000, s. 19.

<sup>4</sup> Karta Florencka (*Florence Charter*), uchwalona przez Międzynarodowy Komitet ICOMOS – IFLA w 1981 r. we Florencji, stanowi uzupełnienie Karty Weneckiej, głównie w zakresie szaty roślinnej ogrodów historycznych [za:] *Vademecum Konserwatora Zabytków*, Biuletyn ICOMOS, Warszawa 2000, s. 59.

<sup>5</sup> W związku z wejściem w życie w dniu 9 września 2021 r. przepisów art. 90 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wiążące dla organów ochrony zabytków są wytyczne wydane przez GKZ po tej dacie. W zakresie zabytkowej zieleni są to: Pismo z 19 stycznia 2018 r., znak: DOZ-OAiK.6521.2.2018.MT, w sprawie wytycznych GKZ w zakresie stosowania przepisów dotyczących usuwania drzew i krzewów z nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków; Pismo z 6 marca 2020 r., znak: DOZ.6521.14.2019.DJ, w sprawie wytycznych GKZ dla wykonania mapy zasadniczej na potrzeby opracowania dokumentacji studialno-projektowych z zakresu konserwacji i restauracji parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków; wykonania inwentaryzacji szaty roślinnej w parkach, ogrodach i innych formach zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków; opracowania projektu gospodarki drzewostanem w parkach, ogrodach i innych formach projektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków; postępowania w sytuacji zaistniałych szkód spowodowanych klęskami żywiołowymi na terenie parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków; ochrony drzew i krzewów na obszarze objętym robotami budowlanymi w parkach, ogrodach i innych form zaprojektowanej zieleni wpisanych do rejestru zabytków (oba dokumenty zostały opublikowane w Kurierze Konserwatorskim nr 19, 2020 r.).<sup>5</sup>

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Administratora oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

5. Zalecenia dla opracowania projektu gospodarki drzewostanem w parkach, ogrodach i innych formach zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków – uzupełnienie zaleceń, przekazanych pismem z 6 marca 2019 r., znak: DOZ.6521.14.2019.DJ.

Obszary zabytkowej zieleni, niezależnie od udziału substancji roślinnej wymagają zapewnienia ciągłej opieki i konieczności kontynuacji działań konserwatorskich w ramach bieżącego utrzymania i pielęgnacji, gwarantującego zachowanie substancji zabytkowej i rezultatów zrealizowanych prac konserwatorskich/restauratorskich. Tutaj kluczową rolę odgrywa na każdym etapie prac właściwe przygotowanie dokumentacyjne i projektowe procesu konserwatorskiego.

Biorąc pod uwagę opisane powyżej aspekty, a także analizę występujących uwarunkowań i praktykę konserwatorską, w kontekście działania konserwatorskie wobec zabytkowych form zaprojektowanej zieleni zalecam, co następuje:

1. właściwe przygotowanie dokumentacji studialno-projektowej, która ma kluczowe znaczenie dla jakości późniejszych prac realizacyjnych, przy czym tryb opracowania dokumentacji studialno-projektowej wypracowany przez środowiska konserwatorskie można uznać za optymalny i gwarantujący właściwą jakość konserwatorską prac konserwatorskich i restauratorskich,
2. dochodzenie do właściwego przygotowania projektowego procesu konserwacji i restauracji w oparciu o dokumentację studialną oraz badania obiektu,
3. udzielanie właścicielom lub posiadaczom wsparcia (merytorycznego i/lub finansowego), czego wymaga osiągnięcie właściwej jakości przygotowania przedprojektowego ze względu na kosztochłonność dokumentacji i badań,
4. pogłębienie dialogu z właścicielami/posiadaczami zabytkowych założeń zieleni w celu zwiększenia ich zrozumienia dla specyfiki wartości zabytkowych założeń zieleni i prowadzenia prac w tych obiektach,
5. włączenie społeczeństwa w procesy konserwatorskie w ogrodach zabytkowych na etapie planowania i realizacji prac.

Liczę, że przesłane Państwu materiały będą stanowiły pomoc w bieżącej działalności konserwatorskiej. Zobowiązana będę również za przekazanie powyższych wytycznych oraz zaleceń delegaturom wojewódzkich urzędów ochrony zabytków oraz samorządowym konserwatorom zabytków działającym na podległym Państwu terenie, a także upowszechnianie wśród właścicieli zabytkowych terenów zieleni, projektantów i wykonawców.

Z poważaniem,

Magdalena Gawin

Załączniki:

1. Zalecenia do opracowania dokumentacji studialnej w związku z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi i robotami budowlanymi prowadzonymi w zabytkowych parkach, ogrodach oraz w innych formach zaprojektowanej zieleni
2. Zalecenia do wykonywania projektu koncepcyjnego konserwacji i/lub restauracji dla parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków
3. Zalecenia do opracowania projektu budowlanego robót budowlanych wymagających uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę oraz projektów wykonawczych w procesie konserwacji i restauracji parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków
4. Zalecenia do opracowania projektu wykonawczego z zakresu zieleni w procesie konserwacji i restauracji parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków
5. Zalecenia dla opracowania projektu gospodarki drzewostanem w parkach, ogrodach i innych formach projektowanej zieleni, wpisanych do rejestru zabytków – uzupełnienie zaleceń z 2019 r.
6. Aneksy 1-3

Otrzymują:

1. Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków
2. Kujawsko – Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
3. Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków
4. Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków
5. Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków
6. Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
7. Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków
8. Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
9. Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków
10. Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków
11. Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
12. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków
13. Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków
14. Warmińsko – Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków
15. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
16. Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
17. a/a

Do wiadomości:

1. Narodowy Instytut Dziedzictwa